

RYSZARD SAWICKI*

Algimantas Katilius, *Seminarium Duchowne w Sejnach: od duchownego w parafii po studia wyższe*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas 2025, ss. 217.

„Sejneńskie seminarium duchowne przez ponad stulecie kształtowało pokolenia kapłanów, którzy służyli wspólnotom parafialnym w Polsce i na Litwie, a część z nich podejmowała także studia specjalistyczne w Warszawie i Petersburgu oraz finalizowała doktoraty na kościelnych uniwersytetach Europy Zachodniej. Było to miejsce wyjątkowe – przestrzeń spotkania dwóch narodów, języków i tradycji, gdzie dojrzewała zarówno świadomość religijna, jak i narodo-

dowa. Dr Algimantas Katilius, znany badacz dziejów Kościoła na pograniczu polsko-litewskim, ukazuje historię tej instytucji w szerokiej perspektywie, opierając się na bogatych źródłach archiwalnych z Polski i Litwy. Jego monografia to nie tylko opowieść o organizacji i codziennym życiu seminarium, lecz także refleksja nad jego znaczeniem dla kultury i życia obu narodów.

Książka przypomina wybitnych wychowanków, którzy zapisali się w historii Kościoła, nauki i polityki. Jednocześnie popularyzuje dzieje Sejn jako ważnego ośrodka duchowego i intelektualnego, sprzyjając pogłębianiu polsko-litewskiego dialogu i budowaniu wspólnego dziedzictwa w duchu zjednoczonej Europy”¹.

Przytoczony opis trafnie oddaje zasadniczą myśl monografii dr. A. Katiliusa i w syntetyczny sposób wprowadza czytelnika w problematykę dziejów Seminarium Duchownego w Sejnach – instytucji o znaczeniu znacznie wykraczającym poza ramy lokalne. Autor podejmuje bowiem próbę całościowego ujęcia historii seminarium jako ośrodka formacji duchowieństwa, ale także jako ważnego elementu życia społecznego, kulturowego i intelektualnego pogranicza polsko-

* ks. Ryszard Sawicki – Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Elckiej, Elk
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1405-7297>; e-mail: rsawicki@caritas.pl

¹ Z recenzji R. Sawickiego umieszczonej na okładce książki Algimantasa Katiliusa.

litewskiego. Warto przy tym podkreślić, że publikacja monografii zbiega się z obchodami 200. rocznicy utworzenia Seminarium Duchownego w Sejnach (utworzone w 1826 r.), co nadaje pracy dodatkowy wymiar jubileuszowy i sprzyja całościowej refleksji nad jego miejscem w dziejach Kościoła na pograniczu polsko-litewskim.

Monografia została przygotowana na podstawie rozległej i starannie przeprowadzonej kwerendy archiwalnej, obejmującej zasoby kościelne i państwowe zarówno w Polsce, jak i na Litwie. Wykorzystane zostały m.in. akta konsystorskie, dokumenty wizytacyjne, statuty seminarium, korespondencja biskupów i rektorów, protokoły egzaminacyjne oraz relacje i wspomnienia alumnów. Tak bogata baza źródłowa pozwoliła autorowi na rekonstrukcję funkcjonowania seminarium w perspektywie długiego trwania, a zarazem na uchwycenie zmieniających się modeli formacji kapłańskiej w realiach XIX i początku XX w.

Na szczególną uwagę zasługuje klarowna struktura pracy i logiczny układ treści. Dr A. Katilius rozpoczyna swoje rozważania od szerokiego kontekstu historycznego, związanego z reorganizacją struktur kościelnych po rozbiorach Rzeczypospolitej oraz powstaniem diecezji wigierskiej i sejneńskiej (augustowskiej). Następnie przechodzi do szczegółowej analizy okoliczności utworzenia seminarium w Sejnach, jego zaplecza instytucjonalnego oraz uwarunkowań politycznych i społecznych, które miały wpływ na jego funkcjonowanie. W kolejnych rozdziałach omawia organizację nauczania, program studiów, kadre profesorską, system rekrutacji oraz codzienny rytm życia alumnów.

Jednym z kluczowych i najbardziej wartościowych wątków monografii jest problematyka językowa i narodowościowa. Autor przekonująco ukazuje seminarium sejneńskie jako przestrzeń spotkania Polaków i Litwinów, w której formacja religijna musiała uwzględniać realia duszpasterskie wieloetnicznej diecezji. Szczególne znaczenie miała kwestia języków: łaciny jako podstawowego języka wykładowego oraz języka polskiego i litewskiego jako narzędzi pracy duszpasterskiej. W tym kontekście seminarium jawi się jako miejsce, w którym kształtowała się nie tylko tożsamość kapłańska, lecz także świadomość narodowa alumnów.

Cennym elementem pracy jest również przypomnienie losów wychowanków seminarium, którzy odegrali istotną rolę w życiu Kościoła, nauki, kultury i polityki zarówno w Polsce, jak i na Litwie. Ten biograficzny wymiar monografii unaocznia skalę oddziaływania sejneńskiej instytucji i pozwala lepiej zrozumieć jej znaczenie jako ośrodka formującego elity duchowe i intelektualne regionu.

Z recenzenckiego obowiązku należy odnotować nieliczne uchybienia językowe i stylistyczne, pojawiające się sporadycznie w tekście monografii. Mają one charakter incydentalny i nie wpływają na wysoką ocenę merytoryczną pracy, jednak w przyszłych wydaniach mogłyby zostać łatwo skorygowane w toku starszanniejszej redakcji językowej.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że przytoczony na początku recenzji opis ma charakter autorski i został przygotowany przez autora niniejszej recenzji, związanego z Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Ełckiej i Wydziałem Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, jako tekst okładowy oraz element recenzji wydawniczej. Drugim recenzentem wydawniczym książki był ks. prof. dr Kęstutis Žemaitis z Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie. Publikacja monografii została częściowo sfinansowana przez Ministerstwo Kultury Republiki Litewskiej na podstawie umowy o częściowe finansowanie projektu „Utrwalanie tradycji i dziedzictwa lituanistycznego”. Książka została wydana w Wilnie przez Instytut Historii Litwy.

Podsumowując, monografia dr. A. Katiliusa stanowi dojrzałe, źródłowo rzetelne i metodologicznie przemyślane opracowanie, które w istotny sposób poszerza wiedzę o dziejach Seminarium Duchownego w Sejnach oraz o roli Kościoła katolickiego na pograniczu polsko-litewskim. Jest to praca o znaczeniu nie tylko regionalnym, lecz także ogólnohistoriograficznym, która bez wątpienia stanie się ważnym punktem odniesienia dla badaczy dziejów Kościoła, kultury i relacji polsko-litewskich.